

Gedeelde reflectie

**Verkenning voor een entiteit voor
een *Voedend Land van Neerpede***

MEI 2024

	Deelnemende organisaties aan één of meerdere werksessies die hebben geleid tot de formulering van deze gedeelde reflectie	Leden van het begeleidingscomité rond de opdracht van territoriale animatie voor het Land van Neerpede
Biotiful	●	
Boerderij Heymans	●	
Bouwmeestermaîtrearchitecte	●	●
Bruxelles Environnement	●	●
Bruxelles Mobilité	●	●
Bruxelles Economie et Emploi		●
CCN Vogelzang	●	
Cercles des Naturalistes de Belgique	●	
Commune d’Anderlecht	●	●
Espace-test Agricole Graines de Paysans	●	
FédéAU	●	
La Ferme du Chaudron	●	
LDC Vives	●	
Les moutons bruxellois	●	
Maison Verte et Bleue	●	●
MAMA	●	
Manège Amazone	●	
Minor Ndako vzw	●	
Natagora	●	
Natuurpunt (Koeivijverdal)	●	
Neerpede blijft!	●	
Neerpedehoeve	●	
Perkuus	●	
perspective.brussels		●
Provincie Vlaams-Brabant	●	●
Sauvegardons Neerpede	●	
Service Kinesithérapie Erasme	●	
Smala Farming	●	
Terre en Vue	●	
urban.brussels		●
Vlaamse Landmaatschappij	●	●
...		

Geachte lezer,

Dit document vertrekt vanuit de trots die verschillende organisaties delen over een uniek landschap in Brussel: het Land van Neerpede*. Evenzeer vertrekt deze nota vanuit een gedeelde bezorgdheid. Want het laatste grote openruimtegebied binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staat onder druk.

- In deze nota formuleren we:
- 01. Een toekomstgerichte visie op het Land van Neerpede als voedend landschap;
 - 02. De uitdagingen die burgers, bedrijven, organisaties en beleidswerkers ervaren om de voedende kracht van het gebied te behouden, laat staan te ontwikkelen;
 - 03. Waarom een vorm van collectieve mobilisatie in het gebied noodzakelijk is en aan welke randvoorwaarden deze moet voldoen.

De nota vormt op die manier de voedingsbodem om richting een entiteit voor het Land van Neerpede te evolueren. Hiervoor worden op dit moment nog verschillende pistes voor ondersteuning verkend. Het vormen van een coalitie tot één entiteit vraagt immers tijd, ruimte en financiële middelen, voornamelijk in de opstartfase. Toch kunnen er ook al enkele no-regret acties worden uitgerold, zowel via bestaande middelen als via tijdelijke projectmiddelen.

Deze nota kwam tot stand in het kader van een opdracht van territoriale animatie voor het ‘Land van Neerpede’ uitgevoerd door Architecture Workroom Brussels, Rucola en Leefmilieu Brussel in de loop van 2023 en 2024.

*
De zone dat we ‘Land van Neerpede’ noemen is het gebied binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gelegen ten westen van de ring, gevormd door de drie valleien van de Broekbeek, de Neerpedebeek en de Vogelzangbeek.

Een Voedend Land van Neerpede

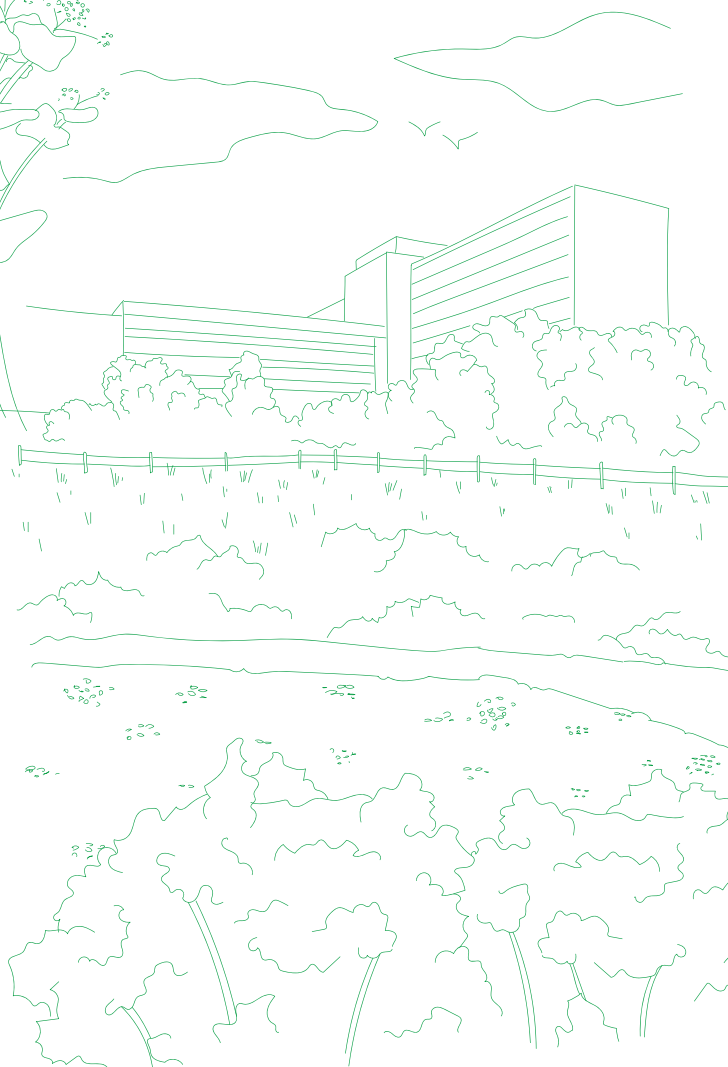
Een van oudsher voedend landschap

In de volksmond werd Neerpede de 'groentetuin van Brussel' of 'voortuin van Brussel in het Pajottenland' genoemd. Dat heeft het gebied te danken aan de vruchtbare leembodems van de Pedevallei, uitermate geschikt voor intensieve kleinschalige groenteteelt. Tot voor WOII teelden honderden Boerkozen op de hellingen en heuvelruggen er groenten en kruiden, genietend van de nabijheid van Brussel. Het Land van Neerpede functioneerde als een productief voedsellandschap.

Een voedend gebied voor alle Brusselaars

Vanaf de tweede helft van de 20e eeuw kent het gebied een bewogen planningsgeschiedenis. Daarover kunnen we boeken vol schrijven: het Land van Neerpede was het canvas voor heel wat – al dan niet gerealiseerde – grootschalige plannen zoals de Ring, een sportcomplex, het Erasmusziekenhuis, het Pedepark van de jaren 60, etc. Met het inzicht van vandaag kan men kritisch zijn over deze plannen en hun uiteindelijk resultaat, in het bijzonder met betrekking tot het verlies aan open ruimte of de impact van hun achterliggende processen. Denk bijvoorbeeld aan het vertrekken van veel bewoners en ondernemers als gevolg van de dreiging van onteigening.

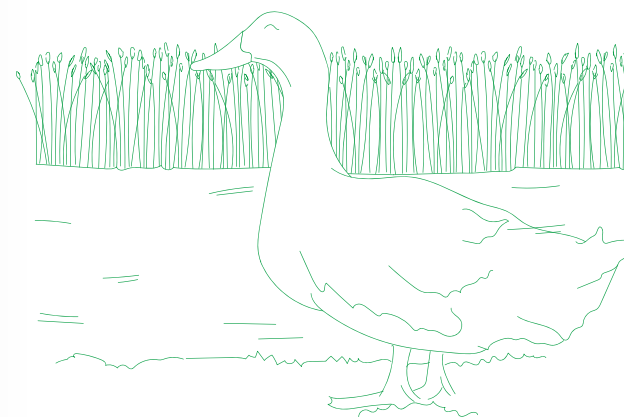
Tegelijk zitten achter deze projecten verdedigbare doelen, die vandaag ook deel uitmaken van de unieke kwaliteiten van het Land van Neerpede: het aanbod aan zorg, sportvoorzieningen en ademruimte, niet enkel voor Neerpedenaars maar voor alle Brusselaars.

Uniek openruimtegebied in Brussel

Toch is het Land van Neerpede een uniek openruimtegebied in de grootstad Brussel: het is een landelijke groene long van 450 ha op amper 5 kilometer van de Grote Markt. Waar andere randstedelijke gebieden voor de uitdagingen staan van een verouderd woonpatrimonium, een postindustrieel werklandschap en oververharding, heeft het Land van Neerpede heel wat natuurlijke en landelijke kwaliteiten kunnen behouden zoals open beeklandschappen, knotbomenrijen, hollewegen, vergezichten of Brabantse hoeves. Geen wonder dat het gebied vele wandelaars, joggers en fietsers aantrekt.

Water speelt een hoofdrol in het Land van Neerpede met vele wetlands, vijvers, natte bodems, beken, grachten en bronnen. Deze elementen van het watersysteem koesteren en herstellen is noodzakelijk voor de ontwikkeling van fauna en flora én voor de waterhuishouding op een grotere schaal.

Open ruimte blijven aansnijden in dit landschap is hoogst onwenselijk, niet enkel vanuit de landelijke kwaliteiten maar des te meer vanuit de ecosystemische rol van het gebied. Dat ecosysteem stopt trouwens niet aan de grens!

De open ruimte als sleutel voor een Voedend Land van Neerpede

In lijn met haar verleden en met de sociale en klimaatuitdagingen van de 21ste eeuw in het vizier, stellen we de rol van het Land van Neerpede als multifunctioneel voedend landschap voorop: voedend voor fauna, flora, maag en geest. De versterking van de open ruimte is de sleutel om dit voedende karakter te beschermen en meer nog, te versterken. Het Land van Neerpede is bij uitstek dé plek om op voorbeeldstellende wijze natuurontwikkeling in een multifunctioneel randstedelijk landschap te realiseren; om in te zetten als experimenteer- en leerruimte voor natuurinclusieve landbouw en om te versterken als ademruimte via natuurinclusieve recreatie.

Strijd om land, onleesbaar landschap en verspreide slagkracht

1

Op vandaag concurreren de verwachtingen van iedereen in het gebied met elkaar. Het multifunctionele karakter van het landschap kan een troef zijn, maar ook een val. De open ruimte en de bijhorende kwaliteiten wekken verschillende verwachtingen op met betrekking tot het ruimtegebruik vanuit wonen, natuur, landbouw, recreatie en stadsontwikkeling. Tegelijk is die ruimte eindig. Omdat er niet wordt gedacht vanuit een evenwicht of een gedeeld belang, treden de functies in concurrentie met elkaar en zijn er heel wat gemiste kansen voor samenwerking.

“Sport is een belangrijke activiteit in Brussel, in het bijzonder in Neerpede. Om het sportaanbod er verder te ontwikkelen, moeten we inzetten op de bestaande sportinfrastructuur, zonder extra open ruimte in te nemen én inzetten op sporten die op een positieve manier interageren met het landschap.”

2

De optelsom van die verschillende verwachtingen of agenda's overstijgt de huidige draagkracht van het gebied. Met draagkracht bedoelen we het vermogen van het gebied om een reeks activiteiten te ondersteunen zonder de ecologische en sociale waarden ervan aan te tasten. Als ze niet geïntegreerd en gecoördineerd worden gedacht, geraken de verschillende initiatieven niet enkel in concurrentie met elkaar, maar ook met de natuurlijke draagkracht van het gebied. De ecologische draagkracht van een landschap herstellen is helaas veel moeilijker, trager en kostelijker dan het te vernietigen.

“Wanneer mensen hun honden laten loslopen in de weide, en die doen hun behoefte, kan dat bij onze koeien leiden tot ziektes of vroegtijdig afwerpen van de kalfjes.”

3

De specificiteit van het gebied is ruimtelijk niet leesbaar. Het gebrek aan kennis over de waarde van het landschap leidt tot onwenselijk gebruik. Buitenstaanders zien het vaak als een stadspark zonder regels, eerder dan als functionerend ruraal landschap. Er is nood aan afspraken tussen de verschillende gebruikers zodat deze harmonieus naast elkaar kunnen bewegen.

4

Het stedelijk gerichte instrumentarium van het Brussels Gewest schiet te kort om de rurale kwaliteiten van het gebied te beschermen en te ontwikkelen. De uitdagingen van de dichtbebouwde stad reiken tot het Land van Neerpede, waardoor er een stijgende druk is op de open ruimte. Omgekeerd is het gebied als relatief ongerept en robuust ecosysteem een onmisbare troef voor het Brussels Gewest. Tegelijk is het stedelijk gericht beleid niet gewapend met de instrumenten om plattelandsfuncties te ondersteunen noch om te gaan met die druk op de open ruimte.

“Het is jammer dat we pas geconsulteerd worden als het al te laat is. Daardoor moeten we altijd ‘tegen zijn’ en kunnen we ons niet mee achter iets scharen.”

“Mensen denken soms dat Neerpede een park is en dat alles hier kan of mag. Dit is geen stadspark, maar een functionerend ruraal landschap.”

5

Op vandaag is niemand van organisaties in het gebied in staat om deze uitdagingen alleen aan te gaan. Heel wat burgers, organisaties, ondernemers en overheden dragen al hun steentje bij aan de voedende kwaliteiten van het Land van Neerpede, vanuit verschillende invalshoeken en sectoren en op verschillende manieren (pedagogisch rol, via inrichting, beleid, etc.). Geen van ons is echter in staat om alleen de bovenstaande uitdagingen aan te pakken. Dit vraagt om een overkoepelende blik, een eenduidige stem, sterkere vormen van samenwerking en een nieuwe puzzel van mandaat en middelen, terwijl wordt voortgebouwd op de bestaande competenties en mandaten.

“We moeten rekening houden met het feit dat er heel wat verschillende actoren zijn, soms ook binnen één structuur, die verschillende dingen te zeggen hebben over een project. Daarom is het noodzakelijk dat er een gedeelde stem komt die voldoende mandaat heeft.”

Kritische randvoorwaarden voor een succesvolle werking

Het is vanzelfsprekend dat we willen verder bouwen op bestaande initiatieven en trajecten, maar tegelijk ontstaat de nood aan één entiteit met eigen positie, middelen en mandaat om de gedeelde visie van een Voedend Land Van Neerpede (zie 01) uit te rollen en de benoemde uitdagingen (zie 02) aan te pakken.

We formuleren de missie van deze nieuwe entiteit (in een eerste versie) als volgt:

Ervoor zorgen dat alle activiteiten en ontwikkelingen die in het gebied plaatsvinden de ecologische en sociale waarden van het landschap versterken, eerder dan het te verzwakken.

De versterking van die draagkracht gaat hand in hand met een **geïntegreerde benadering**, waarin zowel natuur, productieve landbouw als vrije tijd niet enkel een plaats krijgen, maar net met elkaar verweven worden. Het voedende karakter, zowel voor de geest, de fauna & flora als de maag, speelt hierin de hoofdrol. Het Land van Neerpede is een gebied waarin veel beweegt. Verschillende organisaties zijn er aan het werk en vanuit verschillende domeinen worden vandaag al initiatieven op poten gezet. Daarom is **kansen bieden voor samenwerking** centraal in de missie van de entiteit.

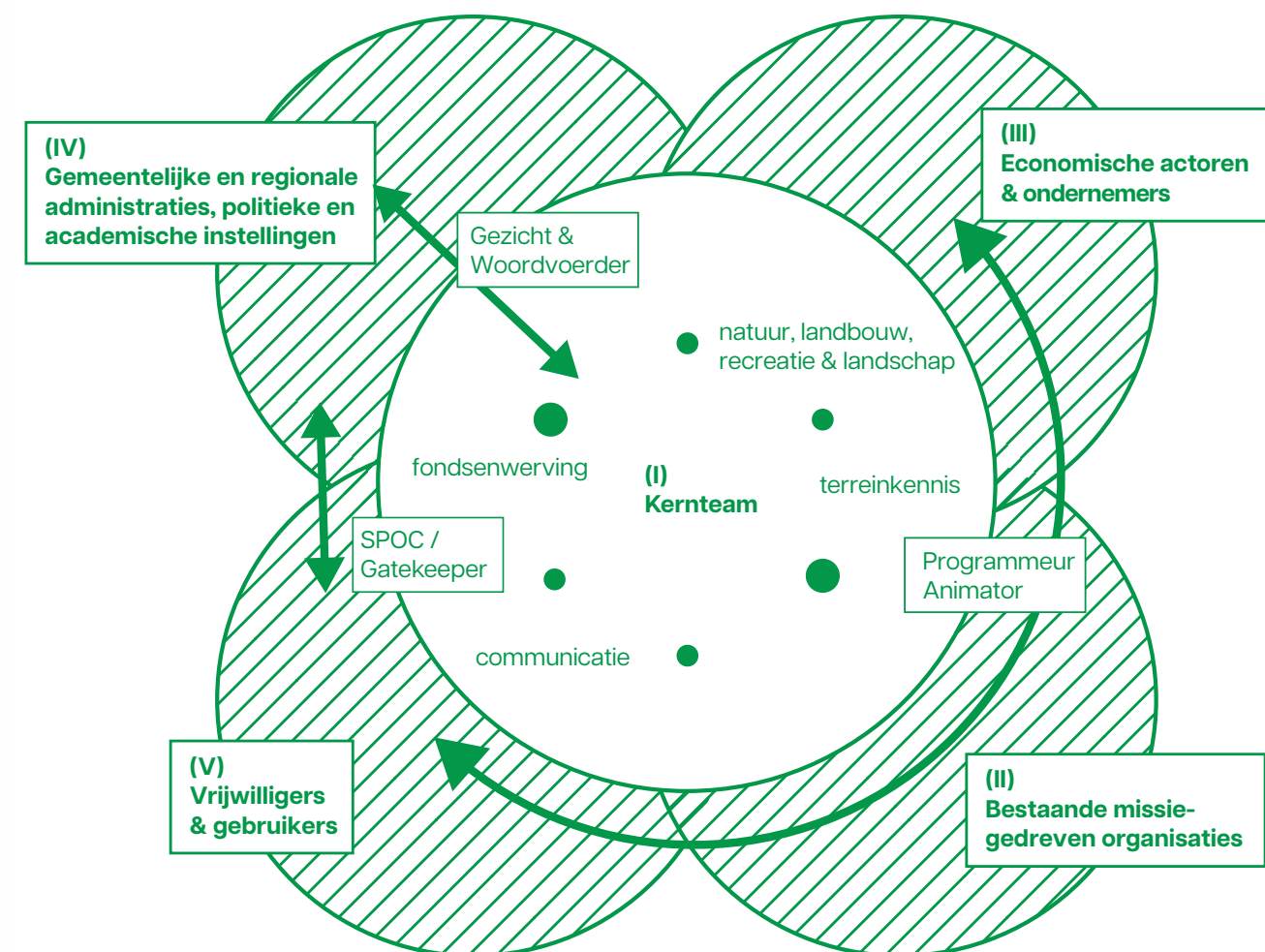
Om deze missie te realiseren, is het belangrijk dat het organisatiemodel van deze entiteit op een passende manier wordt uitgetekend. De uitwerking van dit model kent echter vele vormen. Moet het een nieuwe entiteit zijn of kunnen we bestaande organisaties uitbreiden en samenvoegen? Moeten we een structuur bedenken die uniek is voor het Land van Neerpede, of vinden we een 'open-ruimte-contract' uit dat kan herhaald worden op andere plekken in Brussel?

Als groep hebben wij daar vandaag geen antwoorden op. Ze hangen af van kansen en opportuniteiten. Op basis van een benchmarking van andere gebiedscoalities, kunnen we wel al enkele kritische randvoorwaarden formuleren en onderschrijven waaraan de entiteit moet voldoen zodat ze in staat is de missie te realiseren.

a. een verbindende governance

We gaan ervanuit dat de entiteit zal moeten bestaan uit een centraal kernteam (I. op het schema). Er zijn verschillende expertises (natuur, landbouw, recreatie & landschap, juridisch-plano-logisch, communicatie, fondsenwerving, etc.) zinvol om in dergelijk kernteam te hebben. Gezien de verbindende aard van de missie, is het vooral van belang dat de governance (waarmee we bedoelen samenstelling en werking van kernteam, wijze van aansturing via vb. een raad van bestuur of een klankbordgroep, etc.) een weerspiegeling is van de verschillende actoren en sectoren actief op het terrein. Dat veronderstelt verbinding en samenwerking en met zowel de missiegedreven organisaties (II.), de economische actoren en ondernemers (III), de gemeentelijke en regionale administraties, politieke en academische instellingen (IV.) en de vrijwilligers en gebruikers in het gebied (V.).

De entiteit is apolitiek van aard. Het is cruciaal dat het kernteam onafhankelijk kan opereren, wat betekent los van de individuele belangen van organisaties, maar net als gezicht, woordvoerder & vertegenwoordiger van het gedeeld belang, buiten de grenzen van Neerpede en zelfs buiten de gewestgrenzen. Daarnaast fungeert de entiteit als programmator en animator in het gebied: hij/zij behoudt het overzicht van wat er gebeurt en gepland staat, en legt verbanden tussen de verschillende initiatieven om win-win samenwerkingen te stimuleren. Hij/zij treedt ook op als SPOC (single point of contact) voor actoren binnen of buiten het gebied en wanneer nodig als gatekeeper om in gesprek te gaan met initiatieven of verwachtingen die conflicteren met de draagkracht van het landschap.

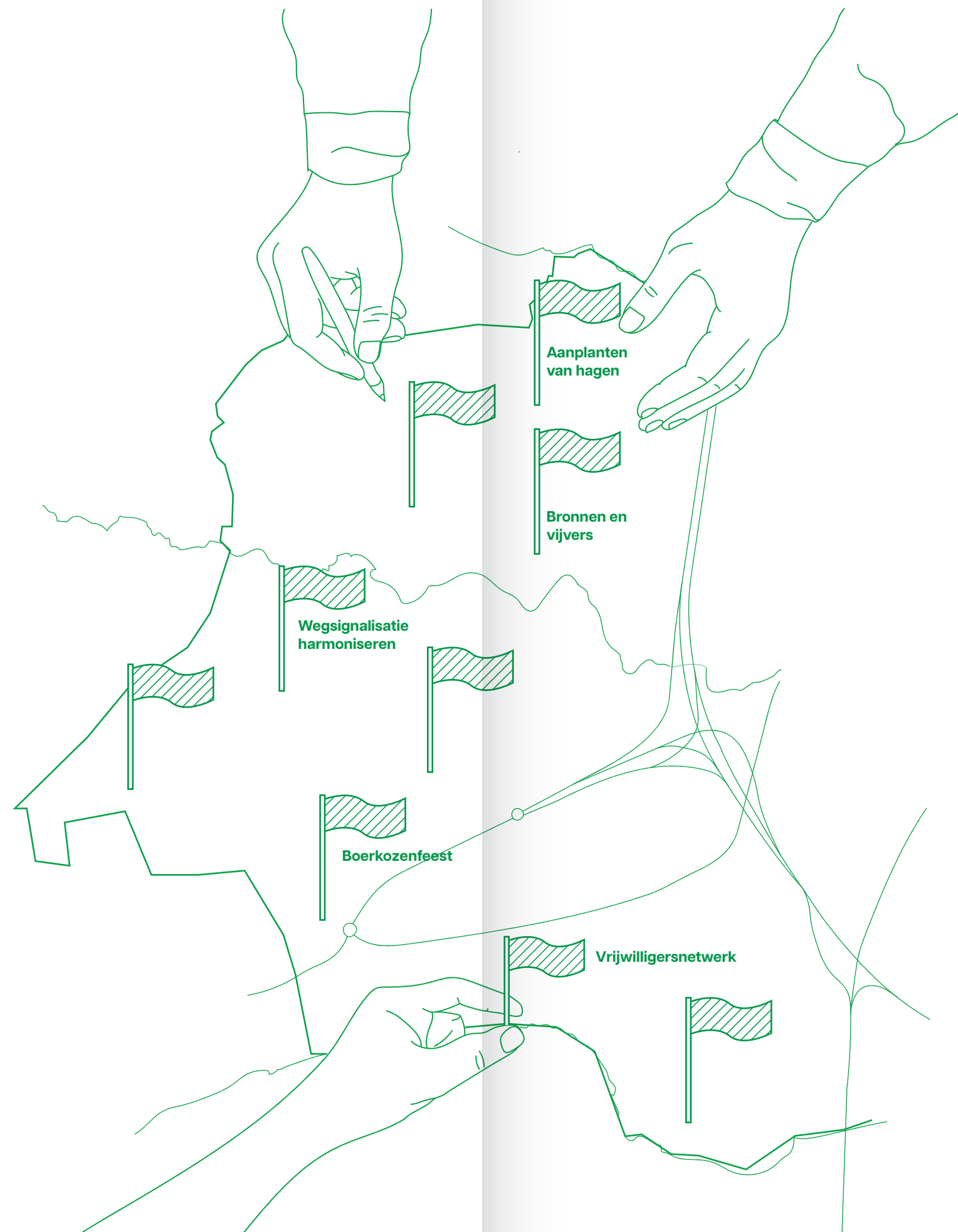

b. een erkenning voor het gebied als geheel

Op vandaag bestaat er geen juridisch verankerende territoriale visie. Het is duidelijk dat de meest kwetsbare delen van het landschap, zoals belangrijke natuurlijke wetlands of habitatten, van een extra bescherming kunnen genieten. Maar daarnaast roepen de onleesbaarheid van het gebied en de ruimtelijke conflicten die eruit volgen (cf. 02) de nood aan een statuut of erkenning van het gebied als geheel op.

Dit wordt ook onderschreven door een korte verkenning met verschillende Brusselse administraties in de loop van 2023-2024. Het onderwerp van deze verkennende analyse was de zoektocht naar de meest kansrijke juridische instrumenten en tools om de open ruimte – en bij uitbreiding natuurlijke, agrarische, recreatieve en landschapelijke kwaliteiten – te behouden en te versterken, specifiek voor het Land van Neerpede. De analyse besluit dat de combinatie van bestaande instrumenten (vanuit stedenbouwkundige inrichting, erfgoed bescherming, en natuurbehoud) in de optelsom niet volstaat – of zelfs conflicteert – als ze niet gecoördineerd wordt aangepakt.

Het *Voedend Land van Neerpede* als Stedelijk Natuurpark lijkt beloftevol, enerzijds vanuit de coördinatiefunctie, om afwegingen te maken rond ruimtelijke inrichting vanuit een landschapelijk geheel en om een aantal spelregels rond het gebruik vast te leggen, anderzijds om een vorm van *governance* te bestendigen.

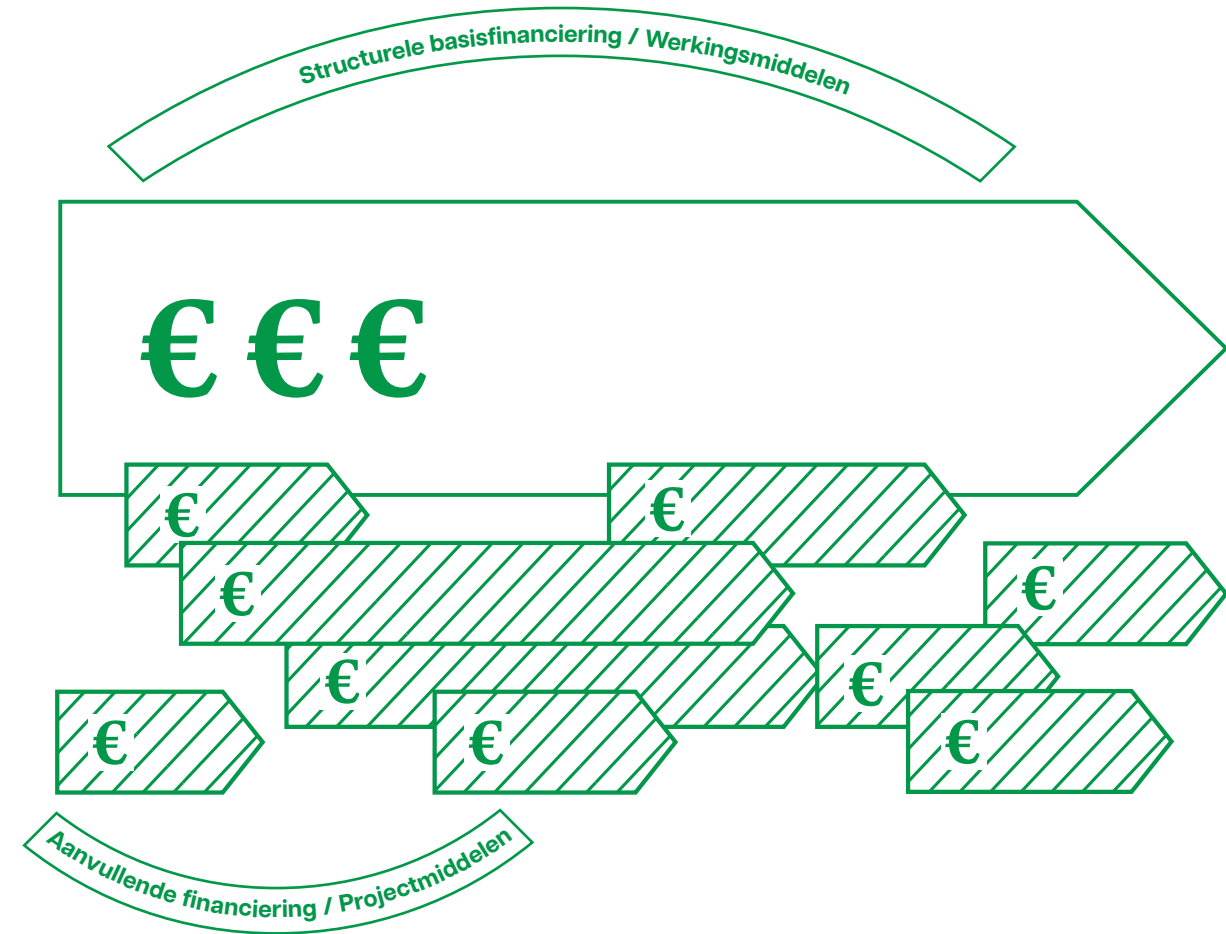

c. type acties die het Voedende Landschap versterken

We leren vanuit andere gebiedscoalities dat ze de meeste impact hebben door ook zelf actief te zijn op het terrein en samenwerkingen op poten te zetten. Een visie voor een gebied wordt op lange termijn gevormd en evolueert mee door concrete tests en experimenten op korte termijn. In het geval van het Voedend Land van Neerpede zou dat kunnen gaan over inrichtingsacties die de draagkracht van het landschap versterken – zoals de missie het zegt – bijvoorbeeld projecten rond de vernatting van moeraszones, de gezamenlijke aanplant van fruitbomen of activiteiten rond het onderhoud van trage wegen. Aanvullende relevante acties gaan over het gedeeld gebruik en het in de kijker zetten van de kwaliteiten van het landschap: denk aan het opmaken van een landschapsbiografie, een oogstfeest, wandelingen, harmonisatie in wegbewijzing, etc.

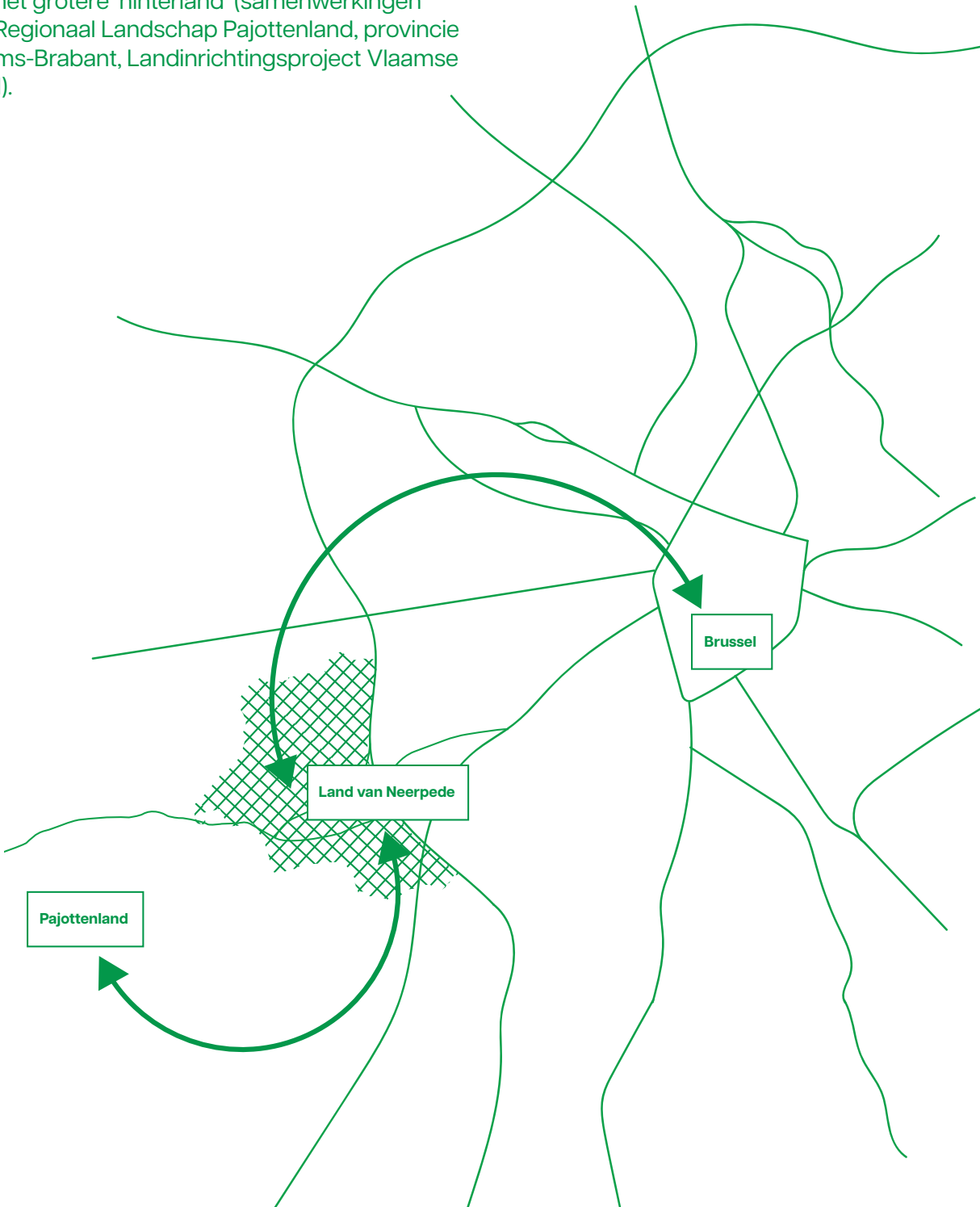
d. een combinatie van structurele wer-
kingsmiddelen en projectmiddelen

Geen impact zonder investering. Om de rollen op te nemen (benoemd in a. een verbindende gover-
nance) zal de entiteit enerzijds een vorm van **structurele ondersteuning** nodig hebben om op lange
termijn haar missie te vervullen. Deze procesmiddelen bieden stabiliteit en continuïteit om de coalitie
te ondersteunen en dekken operationele kosten van het kernteam, zoals personeelskosten. Anderzijds
kan er **aanvullende financiering** zijn in de vorm van projectmiddelen, waarmee tijdelijke activiteiten
en initiatieven in samenwerking met partners kunnen worden gefinancierd. Deze middelen geven flexi-
bilititeit en een ondernemend karakter aan de entiteit.

e. een interregionaal actieveland

Een landschappelijk systeem stopt niet aan de (gewest)grenzen. De geformuleerde missie suggereert het sluiten van allianties over de grenzen heen, zowel richting Brussel, als richting het Pajottenland. Gezien de beleidsdoelstelling aan de Vlaamse kant rond behoud van open ruimte, zijn er heel wat kansen voor projectmatige samenwerkingen zowel in de directe omgeving (vb. Perkuus, Neerhof, Landinrichtingsproject van de VLM in Sint-Pietersleeuw, etc.) als met het grotere 'hinterland' (samenwerkingen met Regionaal Landschap Pajottenland, provincie Vlaams-Brabant, Landinrichtingsproject Vlaamse Rand).

cfierens@environnement.brussels
koen@mvb.brussels